

Asutawa Kogu

4. istungjärk. **Protokoll nr. 142 (23).**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 15. juunil
1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges
saalis.

Kokku on tulnud 90 Asutawa Kogu
liiget.

P ä e w a k o r d :

1. Asutawa Kogu nime peale antawate
palwete läbiwaatamise komisjoni ettepanek Paul Ransberg'i, Liisa Klettenberg'i, Aleksander Kurell'i, Johannes Willemi p. Ransberg'i, August Willem'i p. Ransberg'i ja Johannes Reinholm'i karistuse kergendamise ning Rudolf Lind'ile armuandmise kohta.

2. Seadus perekonna-abiraha maksimise asjus rahwawäelastele — II lugemisel.

3. Eesti wabariigi põhiseadus — III lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Seljamaa**, pärast esimees **A. Rei**.

Sekretääri kohal abisekretäär **A. Jürman**.

Koosolek algab kell 5.25 min.

1. Päewakorra Juhataja J. Seljamaa: Awan Asutawa Kogu koosoleku. Päewakord on rahwaesitajatele laioli laotatud. Ettepanek on tulnud päewakorda täiendada komisjoni täiendawate walimistega. Juhatus on selle punkti päewakorda esimesena üles märkinud ja palub rahwaesitajaid I päewakorra-punkti juurde üle minna. Muid ettepanekuid päewakorra muutmise kohta ei tehta.

2. Komisjoni Juhatus on järgmine teadaanne sisse walimised. tulnud: „Teatan, et töökaitse komisjonist lahkun. Asutawa Kogu liige Grünthal“.

A. Anderkopp (töer.): Tööerkonna rühm paneb ette rhs. Grünthal'i asemele walida rhs. Schulbach.

Juhataja **J. Seljamaa:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamus-

sega on ettepanek wastu wõetud.

3. Asutawa Kogu otsus Aleksander Joh. p. Kurell'i karistust kergendada. Et aruandja mitte kohal ei ole, sellepärast arwan jätta selle päewakorrapunkti kolmandaks. Sõna on rhs. Wirma'l

korra kohta.

K. Wirma (sd.): Komisjoni liikmena annan teada, et aruandjatena esinewad rhs. Temant ja rhs. Olesk, kellest rhs. Olesk kohal on.

Asutawa Kogu nime peale antawate palwete läbiwaatamise komisjoni aruandja **L. Olesk:** Rahwawäelast Aleksander Johannese poeg Kurell'i on süüdistatud selles, et tema 5. oktoobril 1919. a. umbes kell pool 9 õhtul haawas Harju maakonnas Harku wallas Kodasema külas Tiitsu talus kartuliwõtmise talgul olles, selsama walla kodanikku Johannes Kustase poeg Mikkler'it, kes umbes 10 minutit pärast haawamist ära suri. Kurell'i kohta sai see süütegu selgeks tehtud, kuna tema seletuse järele ta enesekaitseks Mikkler'it on haawanud. Sõjaringkonnakohus laskis eksperti haawad järele waadata, kes tähele pani, et Mikkler'ile oli 2 haawa löödud: üks haaw pahemal pool rinnas, teine haaw kaenla juures, mis kergem oli, kuna esimene haaw surmaw, selle järele tunnistas kohus, et kuritegu meelega tehtud. Tunnistaja Marie Mikkler tunnistas, et kohtualune tunginud ohwri kallale pahemas käes nuga hoides. Kohus leidis, et Kurell meelega Mikkler'it löönud, mille pärast tema § 1484. põhjal kõigi õiguste kaotamisega 8 aastaks sunnitööle mõisteti, kohtukulud süüaluse kanda, wõi maksujõuetuse korral riigi kanda pannes. Selle peale andis Kurell'i ema Triinu Kurell Asutawa Kogu nime peale järgmise palwe:

„Minu poeg, Aleksander Kurell on sõjaringkonnakohtu poolt süüdi mõistetud, et ühele isikule raske haawa löi, mille tagajärjeks surm oli. Kohus määras te-

male karistuse § 1484. p. 1. põhjal 8 aastat sunnitööd. Seega leidis kohus, et see haaw meelega löödud sai, aga mitte ärewas olekus. Wiimasel juhtumisel oleksid süüteo tagajärjed kergemad olnud. Selles asjas Asutawa Kogu, kui kõrgema riigiwõimu poole pöördes, palun oma pojale saatus kergendust järgmiste asjaolude tõttu. Esiteks palun mina arwesse wõtta, et kahjusaaja ja süüdlase wahekord, mis sellepärast waenuline oli, et esimene Aleksander Kurell'i wastu Wene sõjawange üles ässitas, ei olnud sõjakohtus selgeks tehtud. Tõepoolest oli aga asjaolu seesugune, mida aga Kurell eksikombel mingisuguse wormiwea pärast süüdistusakti kätteandmise juures, ei suutnud tõeks teha; tema arwas nimelt, et frondil wiibiwad tunnistajad ei saa kohtusse kutsutud. Kui kuidagi võimalik oleks, palun mina korraldada 3 tunnistaja ülekuulamist; nende väljaütelus peaks asjale hoopis teise iseloomu andma.“ Edasi nimetab ta neid tunnistajaid, kes wõiwad üle kuulatud saada. Edasi lisab paluja juurde: „Isiklikud põhjused oleksid weel karistuse kergendamise mõttes ette tuua. Nimelt on Aleksander Kurell sõjawäes wiibides paljudest lahingutest osa wõtnud, sellejuures nii suurt wahwust üles näidates, et ülemus teda wabadusriisti saamiseks ette pani. Paluksin seda väga tähele panna ja tema teenuseid isamaa eest wõi sel kujul hinnata, et temale kergendust anda. Mina, Triina Kurell, olen 68 a. wana, tööjõuetu ja waene, mees on halwatud, meil on wõõra maa peal üks wäike saunaurtsik, nii et meie väga oma poja tööjõudu tarwitaksime.“

Palwekirjade läbiwaatamise komisjon leidis asjaoludest, mis palwekirjas olid ette toodud ja mis eeluurimisaktis leida, et rüselamine oli ägeduses sündinud ja mõlemate poolt ette tulnud, ja et Aleksander Kurell tõesti sõjawäeteenistuses wahwust üles näidanud, siis leidis komisjon võimaliku olewat Asutawale Kogule ette panna Kurell'i karistust vähendada ja temale 8. a. sunnitöö asemele määrata 3 a. wangiroodu.

Juhataja **J. Seljamaa**: Asutawa Kogu palwete läbiwaatamise komisjon on ette pannud Aleksander Johannese poja Kurell'i peale pandud karistust kergendada, määrates temale 3 a. wangiroodu. (H ä ä l e t a t a k s e.) N ä h

tawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Et teistes armuandmise küsimustes aruandjaid ilmunud ei ole, sellepärast tuleb see päewakorrapunkt edasi lükata senni, kui aruandjad ilmuwad.

4. Seadus perekonna-abiraha maksmise asjus rahwawäelastele — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Wirma** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1. ja 2.

Seadus perekonna-abiraha maksmise asjus rahwawäelastele.

§ 1. 1-st juulist 1920. a. arwates hakkawad kõik rahwawäelased perekonna-abiraha saama üldistel alustel riigiteenijate ja töölistega 12. aprillil Wabariigi Walitsuse poolt kinnitatud riigiteenijate ja tööliste perekonna-abiraha määruste järele („Riigi Teataja“ nr. 57/58, 1920. a.)

§ 2. 1-st juulist 1920. a. arwates kaotab maksuuse Asutawa Kogu poolt 9. detsembril 1919. a. wastu wõetud „Rahwawäelaste perekondade toetamise seadus“ („Riigi Teataja“ nr. 108, 1919. a.)

5. Eesti wabariigi põhiseadus — III lugemisel.

Põhiseaduse komisjoni aruandja **A. Anderkopp** (loeb): Eesti wabariigi põhiseadus.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

Eesti rahwas, kõikumata usus ja wanakumata tahtmises luua riiki, mis on rajatud õiglusel ja seadusel ja wabadusel, kaitseks sisemisele ja wälisele rahule ning pandiks praegustele ja tulewastele põlvedele nende ühiskondlikus edus ja üleüldises kasus, wõttis wastu ja määras Asutawa Kogu kaudu järgmise põhiseaduse:

J. Jans (sd.): Ma teen ettepaneku see sissejuhatus wälja jätta, loen teda täiesti ebaõnnestanuks, mis minu arwamise järele põhiseadusesse ei passi.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõpukokkuvõtteks on sõna aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Nagu näha, ei ole Asutaw Kogu leidnud paremat põhiseaduse sissejuhatust. Rhs. Jans'i poolt, kes praegu ettepaneku teeb sissejuhatust välja jätta, on II lugemisel parandus tehtud, mida Asutaw Kogu läinud koosolekul otsustas tagasi lükata. Nagu rhs. Jans'i tänasest ettepanekust näha, ei ole igatahes see ettepanek mitte neid põhimõtteid tabanud, mida komisjon on tahtnud leida, see on lühikese kokkuvõttena põhiseaduse sisu ära öelda. Asutawa Kogu ülesanne on muidugi ära öelda, kas tema tahab ära näidata neid põhijooni, mille põhjal Eesti rahwas on vastu võtnud Asutawa Kogu kaudu põhiseaduse, wõi mitte; sellekohaselt langeb ära küsimuse otsustamine, kas üldse sissejuhatust vastu wõtta wõi mitte. Komisjon on aga seda üles wõttes ära tähendada tahtnud neid üldisi põhimõtteid, mis nagu I lugemisel mina juba tähendasin, põhiseaduse juures peaksid makswad olema. Kui komisjoni aruandja ei saa mina rhs. Jans'i ettepanekuga mitte ühineda.

Juhataja **J. Seljamaa**: Asun hääletamisele. Esimesena tuleb hääletamisele rhs. Jans'i ettepanek, sissejuhatust välja jätta ja selle järele wastawalt komisjoni ettepanek. (Hääletatakse.) Rhs. Jans'i ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. (Hääletatakse.) Komisjoni redaktsioon on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

I. Üleüldised määrused.

§ 1. Eesti on iseseisew, rippumatu wabariik, kus riigiwõim on rahwa käes.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

§ 2. Eesti maa-alasse kuuluvad Harjumaa, Läänemaa, Järwamaa, Wirumaa ühes Narwa linna ja ümbruskonnaga. Tartumaa, Wiljandimaa, Pärnumaa, Walga linn, Wõrumaa, Põlwarimaa ja muud piiriäärsed mannermaa kohad, kus Eesti rahwast asumas, Saaremaa, Muhumaa,

Hiiumaa ja muud Eesti wetes olewad saared ja leetseljakud.

Eesti piiride kindlaksmääramine sünnib rahwuswaheliste lepingute läbi.

N. Kann (krst.): Tahaksin weel lähemalt ära näidata neid piire ja ühte saart, mis ka Eesti wetes asub, üles tähendada: see on Ruhno saar. Nii tuleks lugeda: Saaremaa, Muhumaa, Hiiumaa, Ruhno ja muud.

Juhataja **J. Seljamaa**: Ma juhin tähelpanu selle peale, et III lugemisel wõiwad ainult parandused tehtud saada II lugemisel wastuwõetud paranduste piirides. (N. Kann, krst.: Ma juhin ainult tähelpanu, et see saar Eesti wetes asub!) Meie ei wõi mitte kodukorrast kõrwale minna. Panen § 2. hääletamisele. (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega §§ 3—5.

§ 3. Eesti riigiwõimu ei saa keegi teostada muidu, kui põhiseaduse wõi põhiseaduse alusel antud seaduste põhjal.

§ 4. Eestis maksawad tema enese asutuste poolt antud wõi tunnustatud seadused, rahwuswahelise õiguse üldtunnustatud määrused maksawad Eestis tema õigusliku korra lahutamata osadena.

Keegi ei wõi end wabandada seaduse mitteteadmiselega.

§ 5. Eesti wabariigi riigikeeleks on Eesti keel.

Juhataja **J. Seljamaa**: Sõna on aruandjal rhs. Olesk'il järgmise peatüki kohta.

Aruandja **L. Olesk** (loeb): II. Eesti kodanikkude põhiõigustest.

§ 6. Kõik Eesti kodanikud on seaduse ees ühetaolised. Ei wõi olla awalikõiguslikke eesõigusi ja paheõigusi, mis olenewad sündimisest, usust, soost, seisusest wõi rahwusest Eestis. Eestis seisusi ja seisuslikke tiitleid ei ole.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 6 vastu wõetud.

J. Wain (sd.): Panen ette vastu wõtta paragrahw, mis II lugemisel wa-

hele jäi, sellepärast, et seal ka rahwawäelaste aumärkide ja autähtede andmine tähendatud oli. Ma ei arwa nüüd mitte, et rahwawäelastele aumärgid antakse. Et Asutawa Kogu enamus siiski arwas, et ainult niisuguse paragrahwi wastu wõib wõtta, kus aumärkide andmine wõimalikuks jääb, siis panen ette see paragrahw nii wastu wõtta:

„Eesti wabariik ei anna oma kodanikkudele, wälja arwatud kaitsewäelastele sõjaajal, autähti ja aumärke; samuti ei ole Eesti kodanikkudel õigust wastu wõtta wõõraste riikide aumärke ja autähti.“

Juhataja J. Seljamaa: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: See oli komisjonis ka läbi arutatud ja mina toetan seda paragrahwi.

Juhataja J. Seljamaa: Rhs. Wain on ettepaneku teinud uus paragrahw § 6. järele wastu wõta. See paragrahw tuleb eriti hääletamisele, sest ta ei ole mitte parandus, waid eraldi paragrahw. (Hääletatakse.) Rhs. Wain'i ettepanek on 42 häälega 25 wastu wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk: Järgmine paragrahw oleks sellega mitte 7., waid 8., kuid ma loen paragrahwid endises järjekorras (loeb):

§ 7. Isikupuutumatus on Eestis kindlustatud.

Kedagi ei wõi jälgida muidu kui seadustes ettenähtud juhtumistel ja korras.

Wälja arwatud kuriteolt tabamisel, ei wõi kedagi wangistada wõi kitsendada isiklikus wabaduses muidu kui kohtuwõimude otsusel, kusjuures see otsus põhjendatuna peab olema kuulutatud wangistatule mitte hiljemalt kui 3 päewa peale wangistamise. Otsuse kuulutamist wangistatule on õigus nõuda igal kodanikul, kui kuulutamine mitte sündinud ei ole eelnimetatud tähtajal.

Ühtki kodanikku ei wõi wastu tema tahtmist temale seaduse poolt määratud kohtu alt üle wiia teise alla.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 7 wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk kannab ette ja eraldi hääletamisel

wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 8. ja 9.

§ 8. Eestis ei wõi karistada kedagi tema teo pärast, ilma et see tegu karistuswääriliseks oleks tunnustatud seaduses, mis enne selle teo kordasaatmist maksma hakanud.

§ 9. Kodupaik on puutumatu. Ei wõi olla tungimist eluasemesse wõi selle läbiotsimist muidu kui juhtumistel ja nõuete täitmisel, mis on seaduses ära tähendatud.

Aruandja L. Olesk (loeb):

§ 10. Eestis on usu ja südametunnistuse wabadus. Keegi ei ole kohustatud usutunnistuslikke tegusid korda saatma, usutunnistusliku ühingu liige olemata ega selle kasuks awalikke kohustusi kandma.

Usuliste talituste täitmine on takistamatu, kui see ei käi awaliku korra ja kõlbluse wastu.

Usutunnistus ega ilmawaade ei wõi wabanduseks olla kuriteo kordasaatmiseks wõi kõrwalehoidmiseks kodanikkohuste täitmisest.

Riigiusku Eestis ei ole.

J. Wain (sd.): Il lugemisel oli § 10. teine lõige, mis lausus: Keegi ei ole kohustatud oma usutunnistust ametikohtadele awaldama. Iseenesest on küll loomulik, et ainult siis tohitakse usku küsida, kui kodanikku on waja kaitsta selle wastu. Tema õigusi ei kaitsta sellega, et temalt küsitakse, mis usku ta on. Põhiseaduses on öeldud, et Eesti riigis ei ole riigiusku, et meil usulahud kõik üheõiguslikud. Wõib olla, et inimesi seaduse ees hakatakse hindama nende ilmawaadete ja usu järele, sellepärast oleks tarwilik, et kodanikud leiaksid sellekohast kaitset põhiseaduses. Mina panen ette I lõike järele wastu wõtta endine II lõige, aga mitte tema ulatuses, waid nii: „Keegi ei ole kohustatud oma usutunnistust ametikohtadele awaldama“. Lugu on selles, et kui keegi on mõne usulise ühingu liige, siis ei tähenda see mitte, et tema käest peab küsima tema usutunnistust; niisama kui iga teist wõib ka teda wastu wõetud lepingut sundida täitma ilma, et temalt küsitakse, mis usku tema on; inimene wõib usulise ühingu kohustusi täita, mis inimene enese peale wõtnud — see jääb tema erasjaks, seda aga, et meie talle küsimusi pruugiksime ette panna tema usu asjus — see wõiks ära

jääda. Ei pruugi inimese uskude üle teateid koguda, ega neid selles takistada.

Juhataja J. Seljamaa: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Komisjoni ettepanekus oli ka niisugune mõte sees, nagu ta II lugemisel ette sai kantud — „Keegi ei ole kohustatud oma usutunnistust awaldama ametikohtadele muidu, kui sellest olenewad õigused ja kohustused“.

Minule isiklikult paistab see lause täiesti üleliigne olewat. Komisjoni seisukohta ei saa siin mitte teisiti awaldada ja jään komisjoni ettepaneku juurde.

Juhataja J. Seljamaa: Rahwaesitaja Wain on ettepaneku teinud § 10. esimese lõike järele teine lõige mahutada järgmisel kujul: „Keegi ei ole kohustatud oma usutunnistust ametikohtadele awaldama“.

Komisjoni aruandja ei ole selle parandusega mitte ühinenud, sellepärast tuleb akl. Wain'i ettepanek eriti hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on akl. Wain'i ettepanek tagasi lükatud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 10. komisjoni redaktsioonis wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb):

§ 11. Teadus, kunst ja nende õpetus on Eestis waba. Õpetus on kooliealistele lastele sunduslik ja rahwakoolides maksuta. Wähemusrahwustele kindlustatakse emakeelne õpetus. Õpetuseandmine seisab riigi ülewalwe all.

Kõrgemaile õppeasutustele kindlustatakse autonoomia neis piirides, nagu seda ette näeb nende asutuste seadusandlikul teel kinnitatud põhikiri.

J. Ernesaks (sd.): Kordan Eesti wabariigi põhiseaduse kolmandal lugemisel minu ja rhs. Inglis'i poolt II lugemisel tehtud parandust § 11. juurde, ja soowitan sõna „rahwakoolides“ maha kustutada ja selle asemele wõtta järgmised sõnad: „kõikides omawalitsuse ja riigi kulul ülespeetawates õppeasutustes Eesti wabariigi kodanikkudele“.

Sellega tuleks § 11. järgmiselt lugeda: „Teadus, kunst ja nende õpetus on Eestis waba. Emakeelne õpetus on kooliealistele lastele sunduslik ja kõikides omawalitsuse ja riigi kulul ülespeetawates õp-

peasutustes Eesti wabariigi kodanikkudele maksuta“, jne. nagu eelnõu tekstis seal edasi on ära tähendatud. Selle paranduse teen ma sel mõttel, et see nõudmine ja püüdmine, et haridus kõikidel aladel oleks maksuta, ei ole mitte üks pahempoolsete rühmade nõudmine, waid ka muuseas on see rahwaerakonna programmis. —

Kuidas seda nõudmist seal täita tahtakse, see on muidugi teine asi. Loodan siiski, et ka rahwaerakond oma programmis on haridusküsimust tõsiselt wõtnud ja soowinud riigialuse tugewaks tegemise mõttes, et kõikidel astmetel õpetus oleks maksuta. Kui tõesti sõnade juurest tahetakse tegude juurde minna, siis oleks selleks siin paras aeg, seda enam, et meil just wabariigi põhiseadusega rahwa ja riigi edenemisele alus pannakse. Kus ei ole laiematele hulkadele haridus kättesaadaw, seal on ka riik liiwa peale ehitatud. Kui waieldakse selle wastu, sellepärast, et see toob määratumad kulud riigile, siis wõiks seda küsimust tõsisemalt kaaluda. Minu teada ei ole ühtki riigi kulul ülespeetawat õppeasutust, mis ainult koolimaksudega wälja tuleks. Minu teada maksab igalpool nii riik, kui omawalitsus õppeasutustele juurde, ja seda palju suuremal määral, kui koolimaksudest sisse tuleb. Kui nüüd saadakse sellest suuremast osast üle, siis peaks ka wäiksemast osast üle saama ja ühes muude riigimaksudega ka koolimaksusid wõima sisse wõtta. On ju asutusi, mis riigi kulul täielikku ülespidamist nõuawad, kuid et asja juurest mitte kaugele minna, ja nende üleslugemine kui ka nimetamine tähtis ei ole, sellepärast kooliküsimust ainult käsitades tähendan, et kui tahtakse riiki ja rahwast kindlale alusele seada, ja haridusesaamist kõigile rahwakihtidele kättesaadawaks teha, siis ei peaks õppeasutustes koolimaksu edasi-püüdjatelt ja anderikkamatelt õpilastelt mitte wõtma. Just koolimaks on seda ülesannet suutnud korda saata, et anderikkamad waesema rahwa pojad ja tütreid peawad kooliharidusest sagedasti ilma jääma, mis tänini ainult jõukamatel kättesaadaw on olnud ja ka edaspidi nende eesõiguseks jääb, kui minu parandust Asutaw Kogu ei peaks mitte wastu wõtma. Et tulewikus Eesti wabariigi põhiseaduses laiematele ringkondadele ja waesemale rahwaklassile haridusesaamise teed mitte kinni ei pandaks koolimaksu-

dega, selle põhimõttega toetan II lugemisel tehtud parandust ja soowitan siia seda wastu wõtta.

A. Anderkopp: (tõer.): Ma ju õieti põhimõttelikult sellele wastu waielda ei saa, ega ole tahtnudki, kuid küsimus seisab selles, et kui tahetakse seda parandust wastu wõtta, siis sellega ühestulewad kulud meie elule ja edene-misele aastakümnete jooksul nii takistu-seks saawad, nii et meie oma paberi-trükkimisest kunagi lahti ei saa. Kuid see ei olnud mitte minu ülesanne, waid ma tahtsin eelkõneleja põhimõtetest jä-reldust teha. Eelkõneleja ütles, et ükski kool ennast wälja ei tee. Meie raudtee ei too ka kasu, waid teeb riigile kahju praegu eelarwekawa järele, kuid kas piletid ka wabalt lasta ja mitte kolme-neljakordselt tõsta, — kumb oleks siis õigem tee, las otsustab Asutaw Kogu selle üle ise.

Juhataja J. Seljamaa: Lõpu-sõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Põhisea-duse komisjon arutas kõik need küsi-mused, mis rhs. Ernesaks'a poolt ette toodi, hoolega ja mitmel wiisil läbi ning jõudis just sellele otsusele, et põhimõtte-likult selle wastu keegi ei ole, kuid seda parandust läbi wiies selle tagajärgi lähemate aastate jooksul mitte ette ära näha ei ole. Riigil on see wõimatu oma sissetuleku seisukohalt, seda leidis põhi-seaduse komisjon, ja nõnda ei saa ma mitte härra Ernesaks'a poolt tehtud pa-randusega ühineda.

Juhataja J. Seljamaa: Asun hääletamisele. Rhs. Ernesaks'a poolt on ettepanek II reas § 11. wälja jätta sõna „rahwakoolides“ ja selle asemele lisada järgmised sõnad: „kõikides omawalitsuse ja riigi kulul ülespeetawates õppeasutus-tes Eesti wabariigi kodanikkudele“. (Hääletatakse.) Nähtawa ena-musega on see parandus ta-gasi lükatud.)

Panen § 11 sel kujul hääletamisele, nagu ta komisjoni aruandja poolt ette kanti. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 11 wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk kannab ette ja eraldi hääletamisel

wõetakse wastu nähtawa ena-musega §§ 12—14.

§ 12. Eestis on wabadus oma mõt-teid awaldada sõnas, trükis, kirjas, pil-dis wõi kujutuses. Seda wabadust wõib kitsendada ainult kõlbluse ja riigi kait-seks.

Tsensuuri Eestis ei ole.

§ 13. Eestis on kindlustatud sõnu-mite ja kirjade saladus, mis posti, tele-graafi ja telefoni wõi mõnel muul üld-tarwitatawal teel edasi antakse. Erandid teha on õigus kohtuwõimudel seadustes ettenähtud juhtumistel.

§ 14. Eestis on kindlustatud õigus pöörata kaebustega ja palwetega wasta-wate awalikkude asutuste poole. Pöö-ramiste kaasas ei tohi käia mingi surwe-abinõu. Wastawad asutused on kohus-tatud asjale andma seadusliku käigu.

K. Ast (sd.): Ma julgen Asutawale Kogule meelde tuletada, et II lugemisel oli weel üks paragrahw, mis aga tagasi lükati. Missugustel motiividel seda teh-ti, seda ma ei tea, sellepärast, et seekord mind koosolekul ei olnud. See para-grahw käib järgmiselt: „Surmanuhtlu-sega, ihununtlusega ja kogu waranduse konfiskeerimisega ei karistata ühtki süüdlast, wälja arwatud kaitseisukor-ras sellekohaste seaduste alusel.“

II lugemisel oli see paragrahw arwu poolest 16, mis nüüd tuleb, et tea ma äkki öelda, wist 17. wõi ka 16. Igatahes toetan ma seda paragrahwi ja oleks soowi-taw, et ta praeguse wastuwõetud para-grahwi järele paigutatud saaks samal kujul, nagu ta II lugemisel ette kanti. Kui nüüd mõne Asutawa Kogu liikme poolt on püütud seletada, et surmaga karista-mine iseenesest sugugi karmim wõi kul-tuuri mõttes metsikum karistamiswiis ei ole, kui näiteks eluaegne wangistamine wõi üldse pikaajaline wangistamine, siis ometi arwan ma, et kui nendel samadel seletajatel kord walida tuleb surmanuht-luse ja wangistamise wahel, siis enamus nende hulgast waliks küll enim eluaegse wangistamise kui surmanuhtluse. Õieti ei olegi eluaegist wangistamist. Näiteks endises Wene nuhtlusseaduses oli küll ette nähtud eluaegne wangistamine, kuid tegelikult wõis seda wältust kõige rohkem 20 a. peale määrata. Kui wang 20 a. pärast priiks sai, wõis ta oma elu uuesti alustada, ja nende inimeste arw ei ole sugugi väikene, kes oma 20 a. sun-

nitööl ära teenisid ja siis omale perekonna asutasid ning uue elujärje sisse seadsid. Oli ka neid, kes istusid 10 wõi 11 a. kinni ja seal mingisugusel juhtumisel armu said, poliitikawangidele seda ei antud, aga liht kriminaalkurjategijate hulgas oli küllalt neid, kes osalist armu said ja kellel wangiaega lühendati kunni pooleni wõi ka üle selle.

Selle kõige tahan ma öelda, et inimesel, kes kord kinni mõistetud, ei ole ikkagi lootus kadunud veel kord wabadusse pääseda täie terwise ja mõistuse juures, kuna sellel aga, keda on saadetud pikemale teele, nimelt köie wõi mahalaskmise waral, sellel enam wõimalust ülesärkamiseks ei ole, olgu riigis missugused sündmused ees wõi awaldagu sellekohast soowi kes tahes. Nendel motiividel toetan ma esialgset komisjoni reaktsooni.

Juhataja **J. Seljamaa**: Sõna on rhs. Olesk'il.

L. Olesk (töer.): Mina isiklikult räägin lugupeetud rhs. Ast'i seletuse wastu. Minu arwates ei ole põhiseadusel mingisugust õigust ennast takistuseks ette panna teaduslikule tööle ega teaduslikule elule. Kui kriminaloogia seda tarwilikuks peab, et surmanuhtlus maksew on, siis ei ole põhiseadusest surmanuhtlust ära kaotada mitte otstarbekohane. Mis sellesse puutub sel kujul, nagu see lause siin sisse on pandud, siis leian mina, et see otstarbe wastu on, surmanuhtlust wastu wõtta. See ei ole mitte peajasalikult humaansete põhjuste pärast räägitud, waid surmanuhtlusi on ülekohtuselt sagedasti poliitiliste põhjuste pärast tarwitusele wõetud. Nii et igal tingimisel, kui surmanuhtlust kaotada, siis ainult siis, kui see tarwilik näib olewat ja oleks tarwilik, et kõige arutuste korras see garantiide all mõistetud saaks.

H. Nurk (sd.): Sel juhtumisel, kui Asutawa Kogu liikme Ast'i ettepanek wastuwõtmist leiab, teeksin mina ettepaneku sellest paragrahwist sõna „ihunuhtlusega“ wälja jätta ja lõppu sisse wõtta „ihunuhtlusega Eestis ei karistata“. (K. Ast, sd.: Ühinen akl. Nurk'i ettepanekuga.)

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **L. Olesk**: Komisjon wõttis selle paragrahwi II lugemisel tehtud parandusega wastu.

Juhataja **J. Seljamaa**: On ettepanek tehtud rhs. Ast'i poolt uus paragrahw järgmisel kujul wastu wõtta: „Surmanuhtlusega ja kogu waranduse konfiskeerimisega ei karistata ühtki süüdlast, wälja arwatud kaitseseisukorras sellekohaste seaduste alusel.

Ihunuhtlusega Eestis ei karistata.“

(Hääletatakse.) Rhs. Ast'i ja Nurk'i ettepanek on 41 häälega 31 hääle wastu tagasi lükatud.

Aruandja **L. Olesk** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 15 ja 16.

§ 15. Ei ole tarwis mingisugust eeluba riigiametnikkude kohtulikule wastutusele wõtmiseks.

§ 16. Liikumine ja elukoha muutmine on Eestis waba. Selles wabaduses ei wõi kitsendada ega takistada kedagi muidu kui kohtuwõimude poolt.

Terwishoidlikkudel põhjustel wõiwad seda wabadust kitsendada wõi takistada ka teised wõimud wastawais seadustes ettenähtud juhtumistel ja korras.

Aruandja **L. Olesk** (loeb):

§ 17. Kõigil Eesti kodanikkudel on õigus awalikku rahu rikkumata koosolekuid pidada sõjariistadeta.

Ühingutesse ja liitudesse koondumine on Eestis waba.

Streigiwabadus on Eestis kindlustatud.

Neid õigusi wõib seadus piirata ainult awaliku julgeoleku huwides.

H. Kuusner (rhw.): Teen ettepaneku § 17-das kolmas lause „Streigiwabadus on Eestis kindlustatud“ wälja jätta, mitte sellepärast, et ma streigiwabadust eitaksin, waid et sel kujul wastu wõetakse wäga ebamäärane streigiwabadus. See lause siin ei ütle mitte midagi ära. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Mis Teie muretsete, ega Teie ei streigi!) Kui nii mõelda, siis wõime ka meie streikida, ei tea küll, kelleks teie mind peate, kuid kui meie sunduslikule puurweole saame käsitatud, siis tuleme ka kõik kokku ja ütleme, et ei wea, ja streigime. Siis on see niisa-

masugune streik lubatud ka meile. Minu arwates streigiwabadus on täiesti lubamata riigiametnikkudele, iseäranis pärast seda, kui meie § I wastu oleme wõtnud, et riigiwõim on rahwa käes. Ja siis ei saa mingil kombel wastuwõetawaks tunnistada riigiametnikkude streiki riigiwõimu wastu. Kuna aga selle lause järele need piirid nii kaugele on aetud wõi õieti ei olegi need piirid sugugi ära tähendatud, kui kaugele streigiwabadus kindlustatud on, kuna järgmise lause wiimane lõpp „ainult awaliku julgeoleku“ kaunis laia ulatusega on. Ma ei räägi mitte sellepärast, et ma streigiõigust eitän, kui see streik nimelt majandusliku surwe wastu on sihitud, kus teist wäljapääseteed ei ole, siis on see lubataw ja keegi pole sellele takistust teinud, kuid sel kujul wastu wõtta, kus mitte piir ära tähendatud ei ole, ei leia ma mitte otsustarbekohase olewat. Sarnast lauset ei ole ma ka teistes põhiseadustes leidnud, mitte ka uuemates konstruktsioonides ei ole leidnud. Ja kui soowitakse siis wõiks sarnaseid nähtusi palju kokku otsida ja üles lugeda, mis elus wõitlemise juures ette tulewad ja siis need kõik sisse wõtta. Ma leian et see kõik ülearune on ja teen ettepaneku see lause wälja jätta.

Juhataja J. Seljamaa: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Komisjon leidis, et streigiwabaduse üleswõtmine põhiseadusesse üleliigne on. Komisjon ei ole oma seisukohta muutnud, kuid mina isiklikult leian, et niisuguse paranduse wastuwõtmine sugugi otstarbekohane ei ole. Minu arusaamisel on streik lubatud, aga kui teie siin põhiseaduses ütlete, et streigiwabadus on Eestis lubataw ja kindlustatud, kui mitte kodanlise õiguse wahekordi streikija ja tööandja wahel ära ei tähendata, siis ei ole streigiõigus mitte küllalt kindlustatud. Sellepärast arwan mina tarwiliku olewat seda wahekorda ära tähendada, et korraldatud streigi juures mitte wastutusele wõtta ei saa. Kuid see parandus lükati omal ajal tagasi. Ma konstateerin oma isiklikku seisukohta.

Juhataja J. Seljamaa: Rhs. Kuusner'i poolt on ettepanek tehtud selle paragrahwi kolmandas lõikes wälja jätta lause „Streigiwabadus on Eestis kindlustatud“. See rhs. Kuusner'i ettepanek tu-

leb eriti hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. Kuusner'i ettepanek tagasi lükatud.

§ 17 tuleb sel kujul, nagu ta komisjoni aruandja poolt ette kantud, hääletamisele. (Hääletatakse.) § 17 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **L. Olesk** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 18 ja 19.

§ 18. Wabadus elukutset walida ja ette wõtteid awada ning kasutada põllutöös, kaubanduses, tööstuses, samuti muil majandusaladel, on Eestis kindlustatud. Selles wabaduses ei wõi kedagi kitsendada wõi takistada muidu kui seaduste põhjal ja piirides.

§ 19. Iga Eesti kodanik on waba oma rahwuse määramises. Juhtumistel, mil isiklik määramine mitte wõimalik ei ole, sünnib see seaduses ettenähtud korras.

Aruandja **L. Olesk** (loeb):

§ 20. Eesti piirides elawate wähemusrahwuste liikmed wõiwad ellu kutsuda oma rahwuskultuurilistes ja hoolekande huwides sellekohaseid autonoomseid asutusi, niipalju, kui nad wastu ei käi riigihuwidele.

A. Anderkopp (töer.): Ma tahtsin Asutawale Kogule öelda, kuidas see paragrahw siia sattus, õieti wõeti ta Asutawa Kogu poolt teisel lugemisel wastu omawalitsuse peatüki all, et tema sisu peale ühe sõna, „autonoomseid“, aga seesama oli, mis § 22., siis panin ma ta redigeerides sellesama koha peale, kus ta ennem oli, kas siin õieti talitatud on wõi mitte, see jääb Asutawale Kogule otsustada.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Seega on § 20. nähtawa enamusega wastu wõetud.

M. Bock (sks.): Teen ettepaneku § 20. järele uus § 20-a wastu wõtta: „Wähemusrahwuste asutused wõiwad sellekohase seaduse põhjal awalikke lisamaksud oma rahwusest kodanikkude peale panna, kusjuures aga seesugused asutused peawad walitud olema üleüldise, ühetaolise, otsekohe ja salajase hääleta-

mise teel proportsionaalsuse põhimõtete alusel.“

H. Kuusner (rhw.): Rhs. Bock teeb oma ettepaneku selles mõttes, et ära hoida poliitilist mõjuvõimu wõi majoriteeti vähemusrahwuste üle. Ma ei tea, kui kaugele meie selle majoriteedi ülewõimu kaitsemise juures wõime minna.

Sarnasest wäikesest majoriteedist pääseda on wõimalik siis, kui isik omale teise rahwuse määrab.

Juhataja J. Seljamaa: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Põhiseaduse komisjon ei ole wõimaliku leidnud olewat seda paragrahwi wastu wõtta, sellepärast leian mina, et see paragrahw täitsa ülearune on. Sellega kui vähemusrahwustele õigust anda awalikke maksusid kodanikkudele peale panna, oleks see just vähemusrahwuste tagakiusamine nende ärihuwidel. Seda toetada ei ole riigil mingisugust huwi. Olen rhs. Bock'i ettepaneku wastu.

Juhataja J. Seljamaa: Rhs. Bock on ettepaneku teinud § 20. järele lisaparagrahw sisse wõtta. (Hääletatakse.) Asutaw Kogu on nähtawa enamusega selle paragrahwi tagasi lükanud.

Aruandja L. Olesk kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 21 ja 22.

§ 21. Neis kohtades, kus elanikkude enamus ei ole Eesti, waid kohalikul vähemusrahwusel, wõib kohalikkude omawalitsuse asutuste asjaajamise keeleks olla selle vähemusrahwuse keel, kusjuures igäühel õigus on neis asutustes riigikeelt tarwitada. Kohalikud omawalitsuse asutused, kus vähemusrahwuse keel tarwitusel, peawad riigikeelt tarwitama läbikäimises riiklikkude asutustega, kui ka nende teiste omawalitsuse asutustega, kus mitte sama vähemusrahwuse keel tarwitusel ei ole.

§ 22. Saksa, Wene ja Rootsi rahwusest kodanikkudel on õigus pöörata riiklikkudesse keskasutustesse kirjalikult oma keeli. Nende rahwuste keelte tarwitamine kohtus ja kohalikkudes riiklikkudes asutustes, kui ka omawalitsuse

asutustes, määratakse ligemalt eriseaduses.

Aruandja L. Olesk (loeb):

§ 23. Eraomandus on Eestis igale kodanikule kindlustatud. Ilma omaniku nõusolekuta wõib seda wõõrandada ainult üleüldistes huwides seaduste põhjal ja seadustes ettenähtud korras.

J. Temant (maal.): Teen sama paranduse, mis ma läinud korral tegin, nimelt palun wastu wõtta järgmine parandus: Selles paragrahwis sõnade, „üleüldistes huwides“, järele mahutada sõnad, „õiglase tasu eest“. Kui ma ei eksi, siis tunnistas isegi rhs. Piiskar läinud koosolekul arupärimise puhul Palupera mõisa asjus, et ülekohtune on, kui kodanikkude eraomandus mitte kindlustatud ei ole.

Seda rohkem arwan mina, et praegune ettepanek toetust leiab meie Asutawa Kogu enamuse poolt, kui meeles pidada seda kiitust, mis rahwasaadik Piiskar'ile siin tema kõne puhul osaks sai, kui ta wiimase arupärimise ajal Palupera mõisa asjus, töowilja kindlustamist kodanikkudele nõudis. Ma arwan, et pahempool härra Piiskar'iga ühes täna seda parandust tagasi ei lükka.

Juhataja J. Seljamaa: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Kui palju nüüd härra Temant'il põhjust on toetada härra Piiskar'i peale, see saagu nende oma wahel ära seletatud. Ma arwan, et need wäga lahku lähewad üksteisest. Igatahes ei ole meil põhjust härra Temant'i parandust küll wastu wõtta.

Juhataja J. Seljamaa: Härra Temant on § 23. paranduse teinud juurde lisada sõnad — „õiglase tasu eest“. Komisjoni aruandja ei ole sellega ühinenud. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Rhs. Temant'i parandus on nähtawa enamusega tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 23 komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse.) § 23. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb):

§ 24. Majandusliku elu korraldamine Eestis peab wastama õigluse põhimõtetele, mille sihiks on inimwäärilise ülespi-

damise kindlustamine sellekohaste seaduste läbi, mis harimiseks maasaamise, eluaseme- ja töösaamise, samuti emakaitse, tööjookaitse ning nooruse, wanaduse, töowõimetuse wõi õnnetuste puhul tarwiliku toetuse saamise kohta käiwad.

H. Kuusner (rhw.): Teen ettepaneku sellest paragrahwist wiimane lõpuosa algades sõnadest: „Sellekohaste seaduste läbi jne.“ wälja jätta. Teen seda selles mõttes, et siin on lühendatud ja õieti muudetud see, mis ajutises walitsemise korras oli maksma pandud. Seal oli nimelt tähendatud, et igale kodanikule kindlustatakse inimwäärilise ülespidamise õigus ja selle õiguse teostamiseks on kindlustatud kodanikkudele maasaamine, eluaseme- ja töösaamine jne. Selle paragrahwi mõttes majandusliku elu korraldamine Eestis on õieti hoopis teine. Tuleks ära tähendada, kui kaugele üksiku isiku majandusliku iseseiswate tegewuse piir ulatada wõib ja mis sihis sarnast wabadust üksikule isikule lubada. Siin on öeldud, et majandusliku elu korraldamine peab sündima õiglastel põhjustel. Kui meie praegusel juhtumisel selle paragrahwi nii wastu wõtame, üksikasjaliselt kõiki tarwilikke toetuse saamisi üles lugedes, siis praeguse majandusliku korra juures inimesewäärilise ülespidamise kindlustamine wõib juhtuda tingimistel, kus kunni 12 tundi tööd tuleb teha, et seda wõimaldada, kuna teised seadused, näiteks töökaitse-seadus, selle peale wälja lähewad, et ainult 8—6 tundi tööd teha, nii et inimwäärilise ülespidamise kindlustamine ja töökaitse kindlustamine üksteisele wastu wõiwad käia. Endises põhiseaduses oli üks mõte läbi wiidud, majanduslik tegewuse wabadus oli kindlustatud üksikule isikule teatud tegewuse piiris. Teen ettepaneku teine osa sellest paragrahwist wälja jätta.

Juhataja J. Seljamaa: Rhs. Kuusner'i ettepanekut ei wõi mitte hääletamisele wõtta, sellepärast, et ta teisel lugemisel hääletamisel ei ole olnud.

H. Kuusner (rhw.): Teen ettepaneku § 24 wälja jätta.

Juhataja J. Seljamaa: Rhs. Kuusner on oma paranduse tagasi wõtnud ja teeb ettepaneku § 24 wälja jätta. Komisjoni aruandja ei ole sellega ühinenud, sellepärast panen ta hääletami-

sele. (Hääletatakse.) Rhs. Kuusneri ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud.

Nüüd tuleb hääletamisele § 24 komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse.) § 24. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb):

§ 25. Kodanikkude õiguste ja wabaduste üleslugemine eelseiswais §§ (6—24) ei kõrvalda mitte teisi õigusi, mis selle põhiseaduse mõtetest järgnewad ehk temaga kooskõlas on.

Kodanikkude wabaduse ja põhiõiguste erakorralised kitsendused astuwad jõusse seaduslikus korras kindla tähtajani wäljakuulutatud kaitseseisukorra puhul wastawate seaduste põhjal ja piirides.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) § 25 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Sõna on komisjoni aruandjal rhs. Strandman'il.

Aruandja O. Strandman (loeb): Peatükk III. Rahwast.

§ 26. Riigiwõimu kõrgemaks teostajaks Eestis on rahwas ise oma hääleõiguslikkude kodanikkude näol. Hääleõiguslik on iga kodanik, kes kakskümmend aastat wanaks on saanud ja wahet pidamata vähemalt ühe aasta Eesti kodakondsuses olnud.

J. Temant (maal.): Mina toetan oma II lugemisel tehtud parandust, nimelt 20. a. asemele wõtta „kes 21 a. wanaks saanud,“ ja „ühe aasta“ asemel „kes vähemalt 2 aastat Eesti kodakondsuses elanud.“ Põhjendan oma ettepanekut sellega, et 21-aastane wanus on kooskõlas meie endise kodanlise seadusega ja põhjamaa rahwas on wast ehk täiesti küps alles 21 a. wanuses.

Juhataja J. Seljamaa: Sõna on aruandjal lõpukokkuwõtteks.

Aruandja O. Strandman: Teisel lugemisel ettetoodud põhjustel ei saa ma rahwaesitaja Temant'i parandusega komisjoni nimel mitte ühineda.

Juhataja J. Seljamaa: Komisjoni aruandja ei ole rhs. Temant'i parandustega ühinenud. Panen need parandused hääletamisele. Kas üksikult wõi koos? (Hüüded: Koos!) Pa-

nen siis Asutawa Kogu nõusolekul parandused koos hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. Temanti parandused tagasi lükatud.

Panen § 26 komisjoni redaktsioonis hääletamisele. (Hääletatakse.) § 26 on nähtawa enamusega wastu võetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb):

§ 27. Hääleõiguslikud ei ole kodanikud: 1) kes seaduslikus korras nõdra wõi hullumeelseks on tunnistatud ja 2) pimedad, kurtummad ja pillajad, kui nad eestkostmise all on.

Hääleõigusest jäetakse ilma mõned liigid kuritegijaid riigikoja walimisseaduse põhjal.

J. Reinthal (rhw.): Ma teen ettepaneku sõna „Riigikoja“ asemele sõna „Riigikogu“ wõtta. (Wahelhüüe: See parandus tuleb teha wastawa peatüki juures. J. Reinthal, rhw.: Ühinen üldise ettepanekuga.)

Juhataja **J. Seljamaa**: Panen § 27. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 27. wastu võetud.

Aruandja **O. Strandman** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 28—33.

§ 28. Rahwas teostab riigiwõimu: 1) rahwahääletamise, 2) rahwaalgatamise ja 3) Riigikoja walimise teel.

§ 29. Iga Riigikoja poolt wastu võetud seadus jääb wäljakuulutamata kahe kuu kestes tema wastu wõtmise päewast arwates, kui seda nõuab kolmas osa Riigikogu seaduslikust koosseisust. Kui selle aja jooksul kakskümmendwiis tuhat hääleõiguslikku kodanikku nõuawad, et nimetatud seadus rahwale wastu wõtmiseks wõi tagasilükkamiseks ette pandakse, siis oleneb pärastine wäljakuulutamine rahwahääletuse tagajärgedest.

§ 30. Rahwaalgatamise korras on kahekümnewiiel tuhandel hääleõiguslikul kodanikul õigus nõuda, et seadus antaks, muudetaks, wõi tunnistataks maksusetaks. Sellekohane nõudmine antakse wäljatöötatud seaduseelnõuna Riigikojale. Riigikoda wõib eelnõu sea-

dusena wälja anda wõi tagasi lükata. Wiimasel juhtumisel pannakse eelnõu rahwale ette wastu wõtmiseks wõi tagasilükkamiseks rahwahääletuse korras. Tunnustab rahwahääletusest osawõtjate enamus eelnõu wastu wõetuks, omandab ta seadusliku jõu.

§ 31. Kui rahwas Riigikoja poolt wastu wõetud seaduse tagasi lükkab wõi Riigikoja poolt tagasilükatud seaduse wastu wõtab, kuulutatakse wälja uued Riigikoja walimised, mis hiljemalt seitsekümmendwiis päewa pärast rahwahääletust ette wõetakse.

§ 32. Rahwahääletused sünniwad Riigikoja juhatus ülewalwe all. Rahwahääletamise alused ja kord on tähendatud eriseaduses.

§ 33. Eelarwe ja laenude tegemine, maksuseadused, sõjakuulutamine ja rahutegemine, kaitseseisukorra wäljakuulutamine ja lõpetamine, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni wäljakuulutamine, samuti ka lepingud wõõraste riikidega ei kuulu rahwahääletamisele ega wõi rahwaalgatamise teel otsustamisele tulla.

Aruandja **O. Strandman** (loeb):

IV. Riigikojast.

§ 34. Rahwaesitajana teostab riigi seadusandlikku wõimu Riigikoda.

J. Reinthal (rhw.): Ma kordan oma endist ettepanekut: „Riigikoda“ asemele wõtta nimetus „Riigikogu“. Wiimasel on kaugemaleulatawam tähendus ja ta oleks suuremaile hulkadele arusaadawam.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja **O. Strandman**: Selle ettepaneku kohta pole komisjon seisukohta wõtnud, sellepärast ei saa ma selle ettepaneku poolt ega wastu rääkida.

Juhataja **J. Seljamaa**: Ma panen rhs. Reinthal'i ettepaneku hääletamisele. Kes on selle poolt sõna „Riigikoda“ asemele wõtta „Riigikogu“? (Hääletatakse) Hääletamise tagajärjed on järgmised: Rhs. Reinthal'i ettepanek on saanud poolt 26 häält ja wastu 25 häält. Wastu on wõetud sellele nimetus „Riigikogu“.

Panen § 34 ühes wastuwõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 34 wastuwõetud.

Sõna on komisjoni aruandjal. Enne juhin tähepanemist weel selle peale, et igalpool, kus „Riigikoda“ on, tuleb nüüd wastawalt lugeda „Riigikogu.“

Aruandja **O. Strandman** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 35 ja 36.

§ 35. Riigikogus on sada liiget, kes walitakse üleüldisel, ühetaolisel, otsekohesel ja salajasel hääletamisel proportsionaalsuse põhimõtete alusel.

Riigikogul on õigus oma liigete arwu suurendada; sellekohane seadus hakkab maksma järgmistel Riigikogu walimistel.

Riigikogu walimisseadus antakse wälja eriseadusena.

§ 36. Õigus Riigikogu liigete walimisest osa wõtta wõi ennast Riigikogu liikmeks walida lasta on igal Eesti kodanikul, kes hääleõiguslik on.

Aruandja **O. Strandman** (loeb):

§ 37. Riigikogu liikmed, wälja arwatud Wabariigi Walitsuse liigete abid, ei wõi olla Wabariigi Walitsuse ja tema asutuste poolt nimetatud ametites.

J. Jans (sd.): Austatud Asutawa Kogu liikmed! See paragrahw on üks kõige tähtsamatest ja kõige kaugemale ulatawamatest. Terwe see seaduseelnõu oleneb suurel määral sellest, mis see paragrahw ütleb, kui ka sellest, mis ta ütlemata jätab. Praeguse ettepanud redaktsiooni järele ei ole meie waranduseta intelligentsil wõimalusi seadusandlikust tööst osa wõtta. § 37. ütleb, et ükski ametnik, kes Wabariigi Walitsuse asutustes ametis on, ei wõi muidu Riigikogu liige olla, kui ta peab ennast sellest ametist lahti wõtma. Meie seadusandlik kogu töötab ehk umbes 3 kuni 4 kuud. Kui wabariik ei wõi selle 3 kuni 4 kuu töö eest aastapalka maksta, siis peab oletama, et kõik meie wabariigi ametnikud seadusandlikust kogust osa wõtta ei saa. Edasi on jäetud puudutamata need teenijad, kes eraisikute teenistuses on. Need teenijad peawad rääkima seda, mis eraasutuste kasudega kooskõlas on. Järelikult ei saa ka see waranduseta intelligents, mis erateenistuses on, wabalt osa wõtta meie riigi seadusandlikust

tööst. Wälja minnes just riiklikust ja kodanikkude õiguste kindlustamise seisukohast, teen ma ettepaneku § 37. järgmiselt redigeerida: „Riigikogu liikme kohuste täitmise pärast ei wõi ühtegi ametnikku, teenijat ega töölist teenistusest lahti lasta. Walimiste ettevalmistuseks peab nendele tarwilik waba aeg antama“. See paragrahw on nii redigeeritud ka Saksa, kui ka Saksa osariikide põhiseadustes.

Ma tegin selle ettepaneku II lugemisel, nüüd ainult kordan seda. Ma juhin tähepanu selle peale, et siin ei ole midagi öeldud palgamaksmisest, kuid siin on kindlustatud nendele kohad, kes riigi seadusandlikust tööst lahkudes neile kohadele tagasi pöörawad. Waheajal wõib nende inimeste asemele asetäitjad palgata. Kui tahetakse õigluse põhimõtetest wälja minna, siis peab waranduseta Riigikogu liikmetele terve aasta eest palga wälja maksma, kuid see läheb palju kallimaks, kui minu parandus ette näeb ja sellepärast palun mina oma parandust wastu wõtta.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **O. Strandman**: H lugemisel arutati üleswõetud küsimust pikemalt ja siis awaldasid mina komisjoni aruandjana oma seisukoha. Wõiksin siin weel juurde lisada, et kui teenijat wõi töölist, kui teda Riigikogusse walitakse, ametist lahti lasta ei saa, siis wõib niisuguseid nähtusi wäga palju ette tulla, kus ühel waesel inimesel on üks tööline. Rhs. Jans'i ettepaneku järgi paneme meie selle inimese wäljapääsemata seisukorda.

Juhataja **J. Seljamaa**: § 37. kohta on 2 paralleel-ettepanekut tulnud. Panen hääletamisele paragrahwi sel kujul, nagu komisjoni aruandja ta ette kandis. Komisjoni aruandja ei leidnud wõimaliku olewat rhs. Jans'i ettepanekuga ühineda, see kõlaks järgmiselt: „Riigikogu liikme kohuste täitmise pärast ei wõi ühtegi ametnikku, teenijat ega töölist teenistusest lahti lasta. Walimiste ettevalmistuseks peab nendele tarwilik waba aeg antama.“

Kodukorra järele tulewad mõlemad ettepanekud esialgu poolt hääletamisele. (Hääletatakse.) Rhs Jans'i ettepanek on saanud 16 häält

ja komisjoni ettepanek on saanud 38 häält. Et kumbki ettepanek ei ole absoluutset enamust saanud, siis tulewad mõlemad ettepanekud poolt ja vastu hääletamisele. (Hääletatakse.) Praegusel hääletamisel on komisjoni ettepanek absoluutse enamuse saanud, seega vastu võetud.

Aruandja **O. Strandman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 38—49.

§ 38. Iga kolme aasta järele võetakse ette uued Riigikogu walimised. Riigikogu liigete wolituste algus arwatakse Riigikogu walimiste tagajärgede wäljakuulutamise päewast.

§ 39. Juhtumisel, kui Riigikogu liige oma walimisõiguse kaotab, Riigikogu loal wangistatud on, surma läbi wõi wolitusi maha pannes lahkub, astub tema asemele walimisseaduse korras uus liige eelmises paragrahwis ettenähtud tähtajani.

§ 40. Riigikogu astub kokku korraliseks istumisjärguks igal aastal oktoobri esimesel esmaspäewal.

§ 41. Riigikogu juhatus wõib Riigikogu kokku kutsuda ka erakorralisteks istumisteks, kui asjaolud seda nõuawad. Ta peab seda tegema, kui Wabariigi Walitsus wõi $\frac{1}{4}$ Riigikogu seaduslikust koosseisust seda nõuab.

§ 42. Riigikogu walib oma esimesel istumisel peale walimist esimehe ja teised juhatus liikmed. Seda istumist juhatab kunni esimehe walimiseni eelmise Riigikogu esimees.

§ 43. Riigikogu annab wälja oma kodukorra, mis seadusena awaldatakse.

§ 44. Riigikogu liikmed ei ole seotud mandaatidega.

§ 45. Riigikogu on otsuswõimeline, kui vähemalt pooled liikmed tema seaduslikust koosseisust koos on.

§ 46. Riigikogu koosolekud on awalikud. Ainult erakorralistel juhtumistel, kui $\frac{2}{3}$ koosolijaist liigetest sellega nõus on, wõib Riigikogu koosoleku kinniseks kuulutada.

§ 47. Riigikogu liige ei kanna mingisugust wastutust peale selle, mis kodukorras ette nähtud, poliitiliste awalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus ja tema komisjonides.

§ 48. Ilma Riigikogu nõusolekuta ei wõi tema liiget wangistada, wälja arwatud juhtumised, mil ta kuriteolt tabatud on. Niisugusel juhtumisel antakse wangistusest ühes selle põhjustega hiljemalt 48 tunni jooksul Riigikogu juhatuseteada, kes seda Riigikogule otsustamiseks järgmisel koosolekul ette paneb.

Riigikogul on õigus oma liigetele määratud wangistust wõi teist kitsendust kunni Riigikogu istumisjärgu waheajani wõi wolituste lõpuni edasi lükata.

(Juhatama hakkab esimees **A. Rei**.)

§ 49. Riigikogu liikmed wabastatakse nende wolituste kestusel riigikaitseteenistusest.

Aruandja **O. Strandman**: Et mul kindlasti meeles on, ja ka sekretäär seda tõendab, et II lugemisel sõna „palga“ asemel vastu wõeti „tasu“, siis loen järgmises paragrahwis „tasu“.

Juhataja **A. Rei**: Palun § 50. uues redaktsioonis ette lugeda.

Aruandja **O. Strandman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 50—55.

§ 50. Riigikogu liikmed saawad sõiduraha ja tasu, mille suurus seaduses kindlaks määratakse ja mida Riigikogu wõib muuta ainult järgnewate koosseisude kohta.

§ 51. Riigikogu annab wälja seadused, määrab riigi sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe, otsustab laenude tegemise ja muid asju põhiseaduse alusel.

§ 52. Riigikogu poolt wastuwõetud seadused kuulutab wälja Riigikogu juhatus.

§ 53. Kui seaduses endas muud korda ja tähtaega ei ole ette nähtud, hakkab ta maksma kümnendal päewal peale awaldamist „Riigi Teatajas“.

§ 54. Riigikogu teostab riigi asutuste ja ettewõtete majandusliku tegewuse ja riigi eelarwe täitmise kontrolli tema poolt ametisseasetawate wastawate asutuste kaudu.

§ 55. Igal Riigikogu liikmel on õigus Riigikogu koosolekul küsimustega walitsuse poole pöörduda. Ühel neljandikul Riigikogu seaduslikust koosseisust on õigus walitsuselt aru pärida, mille peale seletus tuleb anda.

Juhataja A. Rei: Järgmise peatüki aruandjana esineb rhs. Ast.

Aruandja K. Ast (loeb): Peatükk V. Walitsusest. § 56. Walitsemise wõimu teostab Eestis Wabariigi Walitsus.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 56. wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): § 57. Walitsus seisab koos peaministrit ja ministritest. Wiimaste arw, tööjaotus nende wahel, kui ka lähem asjaajamise kord määratakse kindlaks eriseaduses.

N. Kann (krst.): Ma tegin II lugemisel ettepaneku, et sõna „peaminister“ asemel wõetaks sõna „riigiwanem“, mida ka täna toetan. Peaministrit on peale selle, et ta riigi eesotsas seisab ja ministrite-nõukogu juhatab, weel teine ülesanne, nimelt et ta riigi esitaja on. Et seda wahet ära määrata, panen ette peaministrit „riigiwanem“ nimetada.

A. Anderkopp (töer.): Mina kaitzen seda ettepanekut. Siin tuleb kahte asja silmas pidada, mida meie peaministrit täita tuleb ja siis oleks soowitaw, et ka nimetus tema ülesannete kohane oleks. Peab seda silmas pidama, et meie peaministri ülesanded palju suuremad on, kui harilikult teiste peaministrite ülesanded, sest temal tulewad peale peaministri kohuste ka riigi välisesituse kohused kanda. Peab ju ütleva, et meie ametnikkude nimetuse juures ikkagi üldistes joontes Shweitsi eeskujul talitame ja Shweitsis nimetatakse peaministrit ka „liidu presidendiks“, Bundespräsident. Sellest välja minnes arwan mina, et see nimetus wastuwõetaw tohiks olla. Ei sisalda see ju mingit sellesarnast, mis mitte wastuwõetaw ei oleks. Üht asja ei tohi siin nimetamata jätta, et kui meie oma riigi esitaja saadame wäljamaale rahwuswahelistele koosolekutele, siis on temal õigus ainult ühesugustega kokku saada, see tähendab peaministritega, kuna tema riigipeadega, kellena ka tema esineb, sugugi kokku puutuda ei saa. Ma ütlen weel, et kolmandal lugemisel ei tohiks Asutawal Kogul teist otsust olla kui nimetus, mis rhs. Kann ette pani, wastu wõtta.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja K. Ast: Ma pean kahjuks teatama, et põhiseaduse komisjo-

nil selle küsimuse kohta seisukohta wõetud ei ole, ega ka seda küsimust arutatud. Kui aga selle paragrahwi wiimasel istumisel läbi lugesime, jäi komisjon teatawate nimetamiste juurde, see on „peaminister ja ministrid“. Teist ettepanekut komisjoni poolt tehtud ei ole ja komisjoni nimel ei saaks ma mitte ühineda härra Kann'i poolt tehtud parandusega.

Kas aga need põhjendused, mida ma rhs. Kann'i seletuse wastu esitan, wastuwõetawad oleksid, seda ei julge ma mitte öelda. Minu arwates on Eesti wabariigi põhiseaduse iseäraldus V peatükis, wõrreldes seda eelnõu näiteks Prantsuse wõi Ameerika konstitutsioonidega, et meil wõim riigis on antud Wabariigi Walitsuse kätte, see tähendab kolleegiumi kätte. Seadus ise ei eralda selle kolleegiumi eesseisjat mitte kõrgemale kui teistes riikides. Seda näeme nimelt § 60., mis nii ütleb: Peaminister esitab Eesti wabariiki, juhib ja ühtlustab Wabariigi Walitsuse tegewust, juhatab walitsuse istumisi ja wõib üksikutelt ministritelt nende tegewuse kohta aru pärida. Waadake, kõik see tegewus, et ta juhib Wabariigi Walitsust, et ta ühtlustab selle tegewust, ja et ta üksikute ministrite tegewuse järele walwab ja nendelt seletusi wõib pärida, see on sarnane kompetents, mis kõikidel peaministritel olema peab ja loomulikult ei ole siin Eesti peaministri kohta mingit iseäraldust. Ainuke iseäraldus oleks, et meie peaminister esitab Eesti wabariiki. No on siis see moment oluliselt nii tähtis, et selle põhjal tarwitseb Eesti peaministritele teist nimetust anda, kui seda tema kolleegadel on. Meie wõiksime wabariigi esitamise samasuguse õigusega mõne teise ministri peale panna, mis iseenesest ka väga loomulik on, — ja kas meie siis sel põhjusel, et Eesti wabariiki esitab välisminister, peaksime temale mõne teise nime välja mõtlema. (Wahel h ü ü e A. A n d e r k o p p'i, töer. poolt.)

Rahwuswahelist õigust ei ole tarwis ümber muuta. Riigi esitajaks wõib riik määrata ükskõik keda, aga selle nimetuse tõttu ei ole peaminister ka weel mingisugune riigipea, ega president. Küll oleks aga väga imelik teiste ministrite pärast, kui tahetakse Eesti omapäraseid nimetusi tarwitusele wõtta, siis peaks igatahes teisi ministrid ka kuidagi wastawalt nimetama, kas wanemateks ja peaministrit — peawanemaks wõi ülemaks, wõi mingisuguse kolmanda sõnaga. Kõigil nendel alustel waidlen selle ettepaneku wastu.

Juhataja **A. Rei**: Käesolewa paragrahwi juurde on akl. Kann'i poolt parandus tehtud, sõna „peaminister“ asemel tarwitada sõna „riigiwanem“. Aruandja ei ole selle ettepanekuga ühinenud. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Akl. Kann'i ettepanek on 37 häälega poolt, 30 vastu — vastu wõetud.

Panen § 57. ühes tehtud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) § 57. on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega §§ 58—63.

§ 58. Wabariigi Walitsuse kutsub ametisse ja wabastab sellest Riigikogu. Üksiku ministri lahkumise puhul täidab tema kohuseid uue ametisse astumiseni üks Wabariigi Walitsuse liigetest walitsuse määramisel.

§ 59. Wabariigi Walitsus juhib riigi sise- ja välispoliitikat, hoolitseb riigi wälise puutumatus, sisemise julgeoleku ja seaduste täitmise eest. Tema:

1) seab kokku riigi sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe ja paneb selle ette Riigikogule kinnitamiseks;

2) nimetab ametisse ja wabastab sellest kaitsewäelisi ja kodanlisi ametnikke, niipalju kui see ülesanne ei ole usaldatud seaduste järele teiste ametiasutuste kätte;

3) teeb Eesti wabariigi nimel lepinguid wõõraste riikidega ja paneb need ette Riigikogule kinnitamiseks;

4) kuulutab sõja ja teeb rahu Riigikogu wastawa otsuse põhjal;

5) kuulutab wälja kaitseseisukorra nii üksikuis riigiosades, kui ka terwes riigis ja paneb selle ette Riigikogule kinnitamiseks;

6) paneb ette seaduseelnõusid Riigikogule;

7) annab wälja seadustega kooskõlas määrusi ja korraldusi ja

8) otsustab armuandmise palwed.

§ 60. Riigiwanem esitab Eesti wabariiki, juhib ja ühtlustab Wabariigi Walitsuse tegewust, juhatab walitsuse istumisi ja wõib üksikuult ministritelt aru pärida nende tegewuse kohta.

§ 61. Riigiwanemale määrab Wabariigi Walitsus oma liigete hulgast asetäitja.

§ 62. Walitsuse istumised on kinnised. Ainult iseäralikkudel pidulikkudel juhtumistel wõib neid lahtiseks kuulutada.

§ 63. Wabariigi Walitsusel peab olema Riigikogu usaldus. Walitsus wõi tema üksikud liikmed lahkuvad ametist, kui Riigikogu neile awaldab otsekohest unbusaldust.

Aruandja **K. Ast** (loeb): § 64. Wabariigi Walitsuse juures on riigikantselei, mis seisab riigiwanema walwe all. Riigikantseleid juhatab riigisekretäär, kelle Wabariigi Walitsus ametisse nimetab.

J. Wain (sd.): Sellest silmapilgust peale, kus üks peaminister riigiwanemaks sai, wõib teda nimetada ka riigiks, nagu see omal ajal Prantsusmaal ette tuli, kus üks keisritest, nimelt Louis XIV ennast riigiks nimetas. Kuid siiski ei ole mitte kohane, et ministrid ka weel riigiks saaksid, ja walitsuse kantselei riigikantseleiks vastu wõtta, nagu see II lugemisel oli, ei ole mitte kohane. Sellepärast teen ettepaneku lugeda § 64. „riigikantselei“ asemel „walitsuse kantselei“ ja „riigisekretääri“ asemel „walitsuse sekretäär“.

Juhataja **A. Rei**: Aruandja ei ühine rhs. Wain'i ettepanekuga. Panen rhs. Wain'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. (Hääletatakse.) § 64. on komisjoni redaktsioonis nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega §§ 65 ja 66.

§ 65. Kõik walitsemise aktid, mis walitsuse poolt antakse, peawad kandma Riigiwanema, wastawa ministri ja riigisekretääri allkirja.

§ 66. Peaministri ja ministrite kohtulikule wastutusele wõtmine ametlaste süütegude eest wõib sündida üksnes Riigikogu sellekohase otsuse põhjal. Asja arutamine allub Riigikohtule.

Juhataja **A. Rei**: Järgmise peatüki aruandja on rhs. Kalbus. Sõna on rhs. Wain'il.

J. Wain (sd.): Teen ettepaneku enne selle peatüki arutamisele asumist wahe- aeg määrata.

H. Nurk (sd.): Mina räägin selle ettepaneku vastu. Ei ole otstarbekohane praegu waheaega teha.

Juhataja **A. Rei**: Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on akl. Waini ettepanek tagasi lükatud.

Aruandja **T. Kalbus** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawa enamusega §§ 67 ja 68.

Peatükk VI. Kohtust. § 67. Õigusemõistmist Eestis teostawad oma tegewuses rippumatud kohtud.

§ 68. Ülemat kohtuwõimu Eestis teostab Riigikogu poolt walitud riigikohtunikkudest koosseisew Riigikohus.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb): „§ 69. Kohtunikke, kui nad seaduse järele ei ole walitawad, nimetab ametisse Riigikohus.“

Eelnõus on trükiwiga. Seal seisab „need“ peab olema „nad“.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 69. vastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawa enamusega §§ 70—73.

§ 70. Kohtunikke võib ametist tagandada ainult kohtuteel.

Kohtunikke võib vastu nende tahtmist ühest kohast teise paigutada ainult seaduse täitmise tingitud juhtumistel.

§ 71. Kohtunikud ei wõi pidada peale seadustes ettenähtud juhtumiste kõrwalist palgalist ametit.

§ 72. Sellekohaste seaduste alusel ja korras alluwad üksikud liigid kriminaal-asju wandekohtule. Wandekohtunikke ei seo eelmise paragrahwi nõuded.

§ 73. Erakorralised kohtud on lubatud sellekohase seaduse piirides ainult sõjaajal, kaitseseisukorras wõi sõjalawadel.

Juhataja **A. Rei**: Järgmise peatüki aruandja on rhs. Anderkopp.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawa enamusega §§ 74—76.

Peatükk VII. Omawalitsusest. § 74. Omawalitsuste kaudu teostab walitsemist koha peal riigiwõim niipalju, kui seaduses selleks ei ole loodud eriasutusi.

§ 75. Omawalitsuse üksuste esituskoogud walitakse üleüldisel, ühetaolisel, otsekohesel ja salajasel hääletamisel proportsionaalsuse põhimõtete alusel.

§ 76. Omawalitsuse üksustel on õigus oma ülesannete täitmiseks maksusid wõtta ja koormatusi peale panna seaduses kindlaksmääratud piirides ja korras.

Juhataja **A. Rei**: Järgmise peatüki aruandja on rhs. Strandman.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): Peatükk VIII. Riigikaitsest.

§ 77. Kõik Eesti kodanikud on seaduses ettenähtud alustel ja korras kohustatud wabariigi kaitsest osa wõtma.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 77. vastu wõetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): § 78. Wabariigi kaitseks moodustatakse kaitsewäed, mille korraldus kindlaks määratakse eriseaduses.

J. Wain (sd.): Kordan ettepanekut, mis teisel lugemisel tegin wabariigi kaitsewägede kohta. Nimelt § 78. järgmiselt redigeerida: „Wabariigi kaitseks moodustatakse kaitsewäed, millel aga alaliste seiswate wägede iseloomu ei tohi olla.“

Põhjendused on needsamad, mis II lugemisel minu parteiseltsimees Ast'i ja minu poolt ette said toodud.

Juhataja **A. Rei**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **O. Strandman**: Läänud koosolekul, kus see küsimus arutamisel oli, said ka need põhjused ette toodud, miks komisjoni aruandja sellega ühineda ei saa.

Juhataja **A. Rei**: Aruandja ei ole selle ettepanekuga ühinenud, sellepärast tuleb see ettepanek eraldi hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on akl. Waini ettepanek tagasi lükatud. (Hääletatakse.) § 78. on komisjoni redaktsioonis vastu wõetud.

Aruandja **O. Strandman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawa enamusega §§ 79—81.

§ 79. Mobilisatsiooni wäljakuulutamise kui ka sõja alguse korral läheb wabariigi kaitsewägede juhatamine Wabariigi Walitsuselt tema poolt määratud iseäraliku kaitsewägede ülemjuhataja kätte, kelle wõimupiirid eriseaduses kindlaks määratud.

§ 80. Wabariigi Walitsusel on õigus eriseaduses ettenähtud alustel ja korras kaitsewägedesse puutuwaid seadusi ja määrusi wälja anda.

§ 81. Wabariigi kaitsejõudude mobilisatsiooni wäljakuulutamise otsustab Riigikogu.

Wabariigi Walitsusel on õigus ilma Riigikogu otsust ootamata mobilisatsiooni wälja kuulutada, kui wõõras riik wabariigile sõja on kuulutanud, sõjalist tegevust alanud wõi wabariigi vastu mobilisatsiooni wälja kuulutanud.

Juhataja **A. Rei**: Järgmise peatüki aruandja on rhs. Anderkopp.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega §§ 82—88.

Peatükk IX. Riigi maksudest ja eelarwetest.

§ 82. Ühtegi awalikku maksu wõi koormatust ei wõi kellelegi peale panna muidu kui seaduse alusel.

§ 83. Ei tohi kellelegi riigi kulul paiukit, waewatasu wõi muud tasu määrata muidu kui sellekohase seaduse põhjal.

§ 84. Iga aasta jaoks seatakse riigi sissetulekute ja wäljaminekute üleüldine eelarwe kokku. Seadusandlikul teel wõib selle maksust jaoliselt pikendada kunni uue eelarwe wastuwõtmiseni.

Peatükk X. Põhiseaduse jõust ja muutmisest.

§ 85. Põhiseadus on kõikumata juhtnööriks Riigikogu ning kohtu ja walitsuse asutuste tegewuses.

§ 86. Põhiseaduse muutmise algatamise õigus on rahwal rahwaalgatuse korras, kui ka Riigikogul harilikus korras.

§ 87. Põhiseaduse muutmise, olgu see algatatud kas rahwaalgatuse korras wõi Riigikogu poolt, otsustab rahwas rahwahääletamisel.

§ 88. Põhiseaduse muutmise eelnõu peab rahwale teada antama vähemalt kolm kuud enne rahwahääletamise päewa.

Juhataja **A. Rei**: Sõna on korra kohta aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Ma teen ettepaneku praegu seda eelnõu terwena III lugemisel mitte hääletamisele panna ja nimelt järgmisel põhjusel. III lugemisel lõpulikult wastuwõetult peab tema otsekohe seadusliku maksma hakkamise maksuwuse omandama, ühes sellega tekib aga küsimus, millal Asutawa Kogu wõimupiirid lõpewad, ja selle küsimuse juures oleks loomulik, et see lähema käsitamise alla saaks wõetud, et sellega wõimalik oleks lõpulikku otsust teha. Kahju see muidugi ei tee ja liig pikale see ka seaduse käiku ei wenita.

K. Ast (sd.): Mina waidlen selle ettepaneku vastu. Ei ole minu arwates mitte mõõduandew see motiiv, mis akl. Anderkopp siin ette tõi, et seda eelnõu III lugemisel mitte terwena hääletamisele wõtta, sest siis ei hakka ta enne 3 kuud maksma. See eelnõu ei kanna edasilükkamatuse iseloomu, kui Asutaw Kogu seda temale ise ei anna. Kui millegi üle aru pidada weel tarwis on, siis wõib seda ju teha, kui juhatus teda 3 kuu pärast mitte wälja ei kuuluta. Millal see seadus wälja tuleb kuulutada, see küsimus otsustatakse siis, nii et praegu ei ole mitte tarwis hääletamist edasi lükata. Pealegi on ette nähtud, et iseäralik seadus wälja antakse, millega ka see küsimus otsustatakse.

Aruandja **A. Anderkopp**: Kui see mitte loomulik ei ole, siis wõtan ma oma ettepaneku tagasi, pealegi ei pruugi redaktsiooni komisjon teda järgmisel koosolekul päewakorda wõtta, ja kui Asutawa Kogu juhatusel on wõimalik selles asjas kohustusi teha, ühinen Asutawa Kogu juhatus eettepanekuga ja wõtan oma ettepaneku tagasi.

Juhataja **A. Rei**: Rhs. Anderkopp on oma ettepaneku tagasi wõtnud. Kodukorra järele tuleb see eelnõu III lugemisel terwena hääletamisele. Sõna on hääletamise motiivide kohta rhs. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Neil motiividel, mis I lugemisel meie parteiesitaja poolt ette toodud, hääletab meie rühm selle eelnõu vastu.

Juhataja **A. Rei**: Panen Eesti wabariigi põhiseaduse III lugemisel terwena hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.)

3 hääle vastuseismisel on Eesti wabariigi põhiseadus III lugemisel wastu wõetud.

Et I päewakorra-punkt, Asutawa Kogu nime peale antawate palwete läbiwaatamise komisjoni ettepanekute otsustamine, pooleli jäi, siis jätkame seda nüüd edasi. Sõna on aruandjal rhs. Temant'il.

6. Asutawa Kogu otsus Johannes Reinholm'i karistust kergendada.

Asutawa Kogu nime peale antawate palwete läbiwaatamise komisjoni aruandja **J. Temant:** Johannes Reinholm sai 4. rahwawäepolgu sõjawäekohtu poolt 5 aastaks sunnitööle mõistetud. Komisjon waatas selle asja läbi ja leidis wõimaliku olewat Asutawale Kogule ette panna seda karistust vähendada, süüdlast 5 aasta asemel 5 kuud wangi mõista, sest kuritegu on korda saadetud kerge-meelsuse tõttu, alkoholi mõju all.

Juhataja A. Rei: Asutawa Kogu nime peale antawate palwete läbiwaatamise komisjoni aruandja paneb ette Johannes Reinholm'i karistust vähendada 5 kuu wangistuseni. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawana muusega wastu wõetud.

7. Asutawa Kogu otsus Johannes ja August Ransberg'ide karistust kergendada.

Aruandja **J. Temant:** Johannes ja August Willemi pojad Ransberg'id said mõistetud Tallinna-Haapsalu rahukogu poolt 4. nowembril 1919. a. salajase wiinapõletamise eest igaüks 3 aastat wangi, mis-sugune otsus Tallinna ringkonnakohtu poolt 12 mail s. a. kinnitati. Ringkonnakohus leidis oma poolt aga wõimaliku olewat, sest et wahepeal seaduse waade on muutunud, seda asja Asutawale Kogule, kui kõrgemale wõimule, karistuse vähendamiseks ette panna ja Ransberg'idele 3 a. asemele 1 a. ja 3 kuud wangistust paluda määrata. Komisjon ühines selle ettepanekuga ja paneb ette Asutawale Kogule lühendada seda karistust 1 aasta 3 kuu peale.

H. Nurk (sd.): Mina olen juba enim ettepanekuid teinud, salawiinapõletajatele ja wiina laialilaotajatele mitte armu anda, ja teen seda ka täna praegusel juhtumisel. Minule ei näita see küllalt kaaluwat olewat, mis siin ette tuuakse. Näib

nii, et Asutaw Kogu tahab wõtta oma kätte kõik kohtumõistmise, seadusandmise ja seadustäitmise wõimud.

Ma tähendasin juba ennemalt, et Asutaw Kogu ei saa muudega tegemist teha, kui kõrtsipidajatega ja pappidega. Asi näib nii minewat, et Asutaw Kogu ainult armuandmise palwete läbiwaatamise peale suurema aja ära tarwitab. Palwete läbiwaatamise komisjonis waadatakse ainult salawiinapõletajate palweid läbi, kuna teised palwed järke ootawad. Härra Sorokin kandis siit kõnetoolilt ette wäga kurbi juhtumisi piiriäärsetest maakondadest, kus inimesed wangis on, wõib olla koguni wäikeste süütegude pärast, ja need inimesed wõiksid Eesti wabariigile mõneski asjas kasulikud olla. Nende asju ei saa aga mitte läbi waadatud, sest seda ei leita mitte otstarbekohane olewat. Peale selle on wiinamüügiseadus wastu wõetud ja sellega taheti salawiinapõletajaid vähendada. Kui nüüd walitsusel maksab piiritusetoop vähem kui 10 marka, ja ta selle wälja müüb 190 margaga toop, siis ma ütlen, et Wabariigi Walitsus on üks esimesejärgu marodöör. Minu soow oleks see, ehk see küll hüüdjaks hääleks kõrbes jääb, et Asutaw Kogu ei teeks mitte niipalju tegemist nende salawiinapõletajatega ja kõrtsmikkudega, et Asutaw Kogu asuks oma tööde kallale, et üldine amnestia saaks wälja antud, kus siis ka wiinapõletajatele osalist armu antakse. (K. Päts, maal.: Et wiina o d a w a m a l t a n t a k s e !) Siis saaks palju inimesi wabaks, kes wäikeste süüde pärast kinni istuwad ja pikisilmi amnestiat ootawad.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Temant: Mis meie üldisesse poliitika seisukohta puutub, millest härra Nurk siin rääkis, siis see praegusel korral minusse ei puutu. Ma juhin Asutawa Kogu tähelepanu selle peale, et ringkonnakohus, kui ta Asutawale Kogule ettepaneku tegi seda karistust muuta 1 a. 3 kuu peale, wälja läks sellest põhimõttest, et wiimasel ajal kuuluwad need wiinaasjad administratiiv wõimude alla. Need wõimud määravad wiinapõletamise eest karistust ainult kunni 3 kuud wangistust, sellepärast leidis ringkonnakohus, et seadus uutes wiinapõletamise asjades teisele seisukohale on asunud karistuse suurusuhtes. Et aga ringkonnakohtul ene-

sel wõimu ei olnud maksvast määrusest mööda minna, waid kinni pidi pidama seliest seadusest, mis oli maksew sel ajal, kui kuritegu sündis, siis ei wõinud ta ka vähemat karistust määrata, kui ta määras. Et see loomulik ei oleks, kui inimesed ühe ja sellesama teo eest palju raskema karistuse alla peaksid langema ainult sellepärast, et nad mõni päew ennemini selle kuriteo ära tegid, siis paneb komisjon Asutawale Kogule ette wastu wõtta ringkonnakohtu ettepanek ja vähendada süüdlastele Ransberg'idele karistust ettepanekul määratud määraks.

Teine põhjus karistuse vähendamiseks on see, et mõlemad inimesed noored on, üks on 19 aastat wana ja teine 22 aastat, ja et nad istuwad juba 17. märtsist 1919. a. saadik eeluurimise all. Need on need põhjused, mis pärast Asutawale Kogule see otsuse muutmise komisjoni poolt ette pandi. Kui komisjon praegust asja sisulikult uuesti läbi oleks katsunud, siis oleks teine asi, ja siis oleks akl. Nurk'il põhjust üles astuda.

Komisjon ei tee ettepanekut Asutawale Kogule vähendada karistust selle tõttu, et kaebelused 1 a. ja 3 kuud oleksid ära teeninud, waid just selle tõttu, et isesuguste olude tõttu on tarwilik nende karistust vähendada. Mina komisjoni nimel palun seda ettepanekut wastu wõtta.

Juhataja **A. Rei**: Aruandja paneb ette komisjoni otsus kinnitada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

8. Asutawa Kogu otsus Liisa Klettenberg'i karistust kergendada. Aruandja **J. Temant**: Oma istumisel 8. detsembril 1919. a. mõistis Wiljandi-Pärnu rahukogu Liisa Peetri tütar Klettenberg'i wiinapõletamise asjus 3 aastaks kinni. Ühtlasi tegi rahukogu Asutawale Kogule ettepaneku vähendada seda karistust kunni 3 kuuni.

Komisjon oma poolt paneb selle asja Asutawale Kogule ette ja toetab seda ettepanekut. Komisjon palub selles mõttes esialgset karistust muuta.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

9. Asutawa Kogu otsus Rudolf Lind'ile armu anda. Aruandja **L. Olesk**: 4. rahwawäepolgu ülema poolt anti sõjawäljakohtu kätte Rudolf Jaani

poeg Lind, keda süüdistati selles, et ta olewat kindluse tegemise juures jaanuarikuul käesolewal aastal tööd sihilikult wiitanud ja selle tõttu ei ole töödega mitte toime saadud. Seletusest, mis tema ülekuulamisel on saadud, on selgunud, et tema tööl tagajärgesid ei olnud sellepärast, et tema töötegijad olid eraisikud ja oli ka tööriistade puudus, ja sellepärast ei ole ta iseäranis selles süüdi, et töö wiibis. 3-da pataljoni ülem, kes ta kohtu alla andis, seletab, et teise ajal on jõudsamini töö edasi läinud, et on jõutud seda mõne päewaga ära teha, mis siis nädala jooksul tehti. Kõiki tunnistajaid ei ole sõjawäekohtus mitte protokolleeritud. Kõigist neist asjadest, mis siin üles on pandud, ei paista mitte wälja, et inimene sihikindlalt käsutäitmise wastuhakkamises süüdi oli, ja oma palwekirjas, mis ta Asutawale Kogule sisse andis, et temale armu antaks, seletab tema naine, et ta ei ole mitte selle tööga tuttaw olnud ja teda oleks wõidud sel korral, kui leiti, et ta tööga toime ei saa, tööst tagandada, aga mitte teda kui kuritahtlikku wastuhakkajat wastutusele wõtta.

Asutawa Kogu armuandmise komisjon kaalus selle asja läbi ja leidis, et selle süü jaoks siin mitte küllalt materjaalisid ei ole, ja teeb ettepaneku järgmine otsus wastu wõtta: Asutaw Kogu, läbi waadates Rudolf Jaani p. Lind'i palwet temale armuandmise kohta, kes 4. rahwawäepolgu sõjawäljakohtu poolt 27. märtsil 1920. a. ajutise walitsuse 25. märtsi 1919. a. määruse § 19 p. 9 põhjal mõistetud kaheks (2) aastaks wangiroodu, otustas: Rudolf Jaani p. Lind'ile täielikult armu anda, teda wabastades karistusest ja kõigist karistuse tagajärgedest.

Juhataja **A. Rei**: Komisjoni aruandja poolt on ettepanek tehtud Rudolf Jaani p. Lind'ile täielikult armu anda. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud.

10. Asutawa Kogu otsus Paul Ransberg'i karistust kergendada. Aruandja **J. Temant**: Rakwepaude rahukogu mõistis oma istumisel 17. detsembril 1919. a.,

Paul Juhani p. Ransberg'i wiinapõletamise ja wiinaga kauplemise eest 3 aastaks wangi.

Komisjon, seda asja läbi waadates, leidis tarwiliku olewat Asutawale Kogule ette panna Paul Juhani p. Ransberg'i karistust kergendada ja temale määrata 3 kuud wangistust, sest wahepeal on sarnased uued asjad kõik administratiivwõimude kätte otsustamiseks antud. Administratiivsete määruste järele on 3-kuuline karistus kõigesuurem karistus.

Juhataja A. Rei: Komisjoni aruandja poolt on ettepanek tehtud Paul Juhani p. Ransberg'i karistust kergendada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud.

Sellega on tänane päewakord läbi. Kas tehakse ettepanekuid järgmise koosoleku aja kohta? (Wahelhüüe: Homme kell 5! Neljapäewal kell 5!) On ettepanekud tehtud, koosolek pidada 1) homme kell 5 ja 2) neljapäewal kell 5.

K. Wirma (sd.): Ma soowiksin, et homme koosolek peetaks, sellepärast, et perekonna seisus seadus, mis teisel lugemisel pooleli jäi, tarwis ära lõpetada.

Ma toetan ettepanekut, et homme kell 5 koosolek peetaks.

Juhataja A. Rei: Rhs. Wirma toetab ettepanekut, et homme kell 5 koosolek saaks peetud. Teine ettepanek on — neljapäewal kell 5. Sõnasooijaid selle kohta rohkem ei ole. Panen need ettepanekud hääletamisele selles järjekorras, nagu nad on tehtud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on akl. Wirma ettepanek tagasi lükatud.

Teine ettepanek on neljapäewal kell 5 koosolek pidada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud järgmine koosolek neljapäewal kell 5 pidada. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 7.50 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu esimees **A. Rei.**

Abiesimees **Jul. Seljamaa.**

Abisekretäär **A. Jürman.**